

2. Діти вулиці: хто вони і як їм допомогти / [упоряд.: О.Г. Главник, Н. Комарова]. – К. : Главник, 2006. – 112 с.
3. Закон України «Про органи і служби у справах дітей та соціальні установи для дітей» від 24.01.1995 р., № 20 / 95, зі змінами від 07.02.2007 р., № 609–v.
4. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: навч.-метод.комплекс / [за ред. І.Д. Зверевої, Ж.В. Петрочко]. – К. : Фенікс, 2007. – 528 с.
5. Комплексна допомога бездоглядним та безпритульним дітям: метод. посіб. / [Безпалько О., Бурковська Л., Журавель Т. та ін.] ; за ред. І.Д. Зверевої, Ж.В. Петрочко]. – К. : Вид.дім «Калита», 2010. – 376 с.
6. Організація і технології соціальної роботи з дітьми вулиці / [за ред. А.Й. Капської]. – К. : Інтернаціональний Союз. Ліга соціальних працівників України, 2003. – 260 с.
7. Поліщук В.А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: монографія / Поліщук В. А. [за ред. Н.Г. Никало]. – Тернопіль: ТНПУ, 2006. – 424 с.
8. Соціальна робота в Україні: навч. посіб. / [за заг. ред. І.Д. Зверевої, Г.М. Лактіонової]. – К. : Науковий світ, 2003. – 233 с.
9. Шендеровський К. Соціальна робота з «дітьми вулиці» / К. Шендеровський // Проблеми педагогічних технологій: збірник наукових праць. Випуск 1. Волинський державний університет імені Лесі Українки / [за ред. В.Зубовича]. – Луцьк, Волинський Академічний Дім. – 2003. – С.186–193.

УДК 378.147:37.013.42(477)

РОЗВИТОК НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАГІСТРІВ У ПРОЦЕСІ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Маковська О.А., аспірант

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка

У статті висвітлено актуальні проблеми навчально-пізнавальної діяльності магістрантів педагогічного університету спеціальності «Соціальна педагогіка» у процесі лекційних занять.

Ключові слова: лекція, навчально-пізнавальна діяльність, магістри, розвивальне навчання.

Маковская Е.А. РАЗВИТИЕ УЧЕБНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МАГИСТРОВ В ПРОЦЕССЕ ЛЕКЦИОННЫХ ЗАНЯТИЙ / Черниговский национальный педагогический университет имени Т.Г. Шевченко, Украина

В статье освещены актуальные проблемы учебно-познавательной деятельности магистрантов педагогического университета специальности «Социальная педагогика» в процессе лекционных занятий.

Ключевые слова: лекция, учебно-познавательная деятельность, магистры, развивающее обучение.

Makowska O.A. DEVELOPMENT OF TRAINING STUDENTS DURING MASTERS LECTURES / Chernigiv national pedagogical university named Taras Shevchenko, Ukraine.

This article reviews the current problems of teaching and learning of undergraduates in the university teaching profession «Social pedagogy» in the lectures.

Key words: lecture, teaching and cognitive activity, masters, developing education.

Сьогодні в системі підготовки магістрів спеціальності «Соціальна педагогіка» домінують підходи, при реалізації яких випускники соціально-педагогічних факультетів мають ґрунтовно володіти, насамперед, професійною діяльністю, розвинутими особистісними якостями, уміннями і навичками викладання у ВНЗ, здатностями до самонавчання та самоосвіти.

У педагогічній літературі розглядається вітчизняний та зарубіжний досвід використання педагогічних технологій різних видів: проектних, нових інформаційних, «створення ситуацій», формування творчої особистості, колективного творчого виховання, саморозвитку, групової навчальної діяльності тощо. Ці

напрямки досліджують: А. Алексюк, Л. Артемова, І. Бех, Г. Ващенко, В. Євдокимов, Рон і Сьюзен Земке, А. Кіктенко, П. Лузан, О. Любарська, О. Падалка, В. Рибалка, Є. Хилько та ін.

Дослідити та експериментально перевірити методику розвитку навчально-пізнавальної діяльності магістрів спеціальності «Соціальна педагогіка» в процесі лекційних занять.

Зазвичай викладачі вищих навчальних закладів ставлять перед студентами завдання, розв'язання яких потребує в основному репродуктивної діяльності та результатів. Репродуктивний рівень передбачає усвідомлення, запам'ятовування, відтворення інформації. Він формується тоді, коли викладач переважно користується словесними методами відтворення змісту, що служить взірцем для студентів магістратури, яких спонукають до такого ж відтворення знань. Основною формою такої роботи є лекція.

Григорій Ващенко [1, с. 189–191] характеризує лекцію як пасивний метод навчання (метод готових знань). Середньовічна лекція полягала переважно в читанні книжних текстів Святого Письма й тлумаченні їх, а студенти повинні були їх записувати. У XIX ст. лекція служила способом викладу оригінальних поглядів професорів як результату їхніх наукових пошуків. Лекція стала формою спілкування професорів зі студентами. Через живе слово лектор впливав на слухачів не лише змістом знань, але й своїми переконаннями, виховував у них інтерес до знань.

У наш час лекцію вважають найбільш економічним способом передачі й засвоєння інформації [2, с. 109; 3, с. 141]. І справді, творчий викладач подає студентам матеріал, який збирає з багатьох джерел і систематизує. Навіть якщо є базовий підручник, такий викладач не переказує його буквально за темою, сторінку за сторінкою. У лекції, на відміну від підручників, можна враховувати специфіку аудиторії, викладати матеріал за допомогою експресивних засобів, підтримувати зв'язок зі слухачами та, орієнтуючись на їхній рівень, вносити відповідні корективи [3, с. 141; 4, с. 457]. А.М. Алексюк вважає лекцію не монологом, а діалогом, у якому реалізуються взаємозв'язки викладача та студентів і активізується пізнавальна діяльність студента на основі принципу проблемності [4, с.459–465].

Основні завдання фахових курсів магістратури спеціальності «Соціальна педагогіка»:

- поглиблення знань із фахових дисциплін на основі вивчення першоджерел;
- набуття вміння планувати вивчення змісту курсу за відповідною типовою програмою для вищих навчальних закладів;
- розвиток уміння викладати різні теми певного курсу за допомогою адекватних форм і методів роботи у вищій школі;
- практичне опанування основними видами роботи зі студентами за змістом фахових курсів;
- підготовка до магістерської практики у вищому навчальному закладі з навчальних дисциплін;
- формування відповідального ставлення до ролі викладача вищого навчального закладу, прагнення поповнювати знання, підвищувати професійну майстерність, навчання навчати студентів щодо потреб демократичного суспільства.

Робота за фаховими курсами та їх вивчення здійснюється так, щоб студенти магістратури опанували як зміст, так і форми, методи, прийоми викладання в процесі власного учіння на аудиторних заняттях та під час практики у вищій школі.

Розробка стандартів ступеневої освіти має певний оптимальний обсяг різноманітних професійних умінь, якими повинен оволодіти магістр, щоб далі застосовувати їх у практичній роботі зі студентами. Саме на формування вмінь викладача вищої школи спрямовано новітні методи здійснення фахових програм. Наскрізна структура програм пов'язує в кожній темі як єдине ціле: зміст і адекватні інноваційні методи його викладу під час лекції, самостійного опрацювання магістрантами, застосування програмового змісту на семінарських, практичних, лабораторних заняттях. Усі надбання змісту й досвід застосування інноваційних методів студенти магістратури застосовують під час магістерської практики у вищому навчальному закладі. Магістрові важливо й слід знати:

- структуру курсів фахових навчальних дисциплін щодо навчального плану;
- теоретичні засади змісту навчальної дисципліни, фахівцем якої він є;
- методику роботи за певними фаховими курсами;
- систему та критерії оцінювання знань студентів.

Магістрові важливо й слід вміти:

- організувати різні форми занять зі студентами;
- володіти теоретичними положеннями й ілюструвати їх прикладами;
- вільно й доступно викладати теоретичні та методичні системи;
- добирати наочний та ілюстративний матеріали до теми;
- розробляти практичні завдання для студентів;
- спонукати їх до активної роботи в різних формах аудиторних занять;
- проводити зі студентами різноманітні виховні заходи.

Практичне завдання курсового і державного іспиту передбачає методичну розробку студентом магістратури однієї з форм аудиторної чи позааудиторної роботи зі студентами.

Побудова лекції та інших форм аудиторних занять має бути витримана за відповідною структурою: вступна частина, виклад чи обговорення теоретичних і методичних питань нового матеріалу, його зв'язок із попереднім змістом курсу чи із суміжними фаховими дисциплінами; з'ясування змістовності виконання завдань для самостійної роботи і, можливо, організація дискусії за їх змістом чи проблемами; невеликі практичні завдання для самостійного опрацювання в аудиторних умовах, організація їх виконання індивідуально, в парах чи малих групах; використання наочності чи технічних засобів навчання в органічному зв'язку із темою чи змістом заняття; різноманіття форм оцінювання знань і вмінь студентів.

Зазначимо, що модернізація вищої освіти має здійснюватися саме на засадах особистісно розвивальних технологій, бо при цьому:

- відбувається відтворення культури й духовності суспільства у всіх формах і проявах;
- здійснюється випереджальний розвиток людини і людських якостей;
- проходить зміщення акцентів у навчанні зі знань майбутнього фахівця на його особистісні, людські якості;
- особистісні якості людини стають цілями та умовами підготовки до органічного входження нового покоління в соціальне життя.

Призначення особистісно розвивальних технологій полягає в тому, щоб розвивати природні якості людини, її здоров'я та індивідуальні здібності, сприяти творчій самореалізації особистості. При цьому основними властивостями лекції в аспекті розвитку особистісних якостей студентів є:

- за одну лекцію студент може отримати стільки інформації, на яку йому треба витратити до одного місяця самостійної наукової роботи;
- найважчі, найскладніші поняття з галузі науки кожен студент може зрозуміти з допомогою лекції, у той час, коли в самостійному опрацюванні не всі студенти здатні на це;
- живе слово викладача гуртує студентів у навчальній праці, вони можуть оволодівати знаннями в певному емоційному піднесенні, що робить їх працю не тільки більш організованою, але й продуктивнішою;
- спільна робота лектора і студентів створює загальне поле напруження, яке підсилює навчально-пізнавальну активність особисто кожного студента і надає інтелектуального піднесення лектору, надихає його на творчу імпровізацію викладання, тобто відбувається взаємне емоційне стимулювання студентів і лектора;
- лекція спричиняє глибокі виховні впливи на слухачів як змістом навчальної інформації, так і через особистісні якості викладача, перш за все, його наукову ерудицію і педагогічні уміння та навички [5; 6, с. 189–190].

Зазначені властивості цієї організаційної форми навчання можна суттєво посилити, якщо зреалізувати принцип попередньої підготовки магістрантів до лекції. Особистісний розвиток магістрантів на лекції буде набагато ефективнішим, якщо вдома вони ознайомляться з основними теоретичними положеннями теми, складуть конспект прочитаного, спробують зробити певні висновки та узагальнення. Щоб експериментально перевірити ці позиції, зокрема, можливості магістрів у попередній підготовці до лекції, було вибрано одну з дисциплін фахової підготовки – курс «Методика викладання соціально-педагогічних дисциплін». Ця навчальна дисципліна читається на п'ятому курсі (спеціальність «Соціальна педагогіка»), і, на нашу думку, оволодіння її змістом може бути з суттєвим домінуванням самостійної роботи (порівняно з такими, наприклад, курсами, як, педагогіка вищої школи, технології соціально-педагогічної діяльності тощо). Крім того, пропонуючи такий технологічний підхід в оволодінні методики соціально-педагогічних знань магістрами-майбутніми фахівцями соціальної педагогіки, ми мали на увазі, що ця категорія студентів вже має традиційний досвід лекційної роботи, при якому «викладач пояснює новий матеріал, а студенти конспектують». Інакше кажучи, треба буде долати інерцію, усталені традиційні підходи.

Технологію оволодіння магістрами експериментальної групи лекційними знаннями можна прослідкувати в такій послідовності навчальної роботи: попередня самостійна підготовка конспекту теми лекції з рекомендованої викладачем навчально-наукової літератури; конспектування матеріалу за викладом лектора; відмічання власних думок, ідей, суперечливих питань, що виникли під час заняття; висновки, узагальнення матеріалу на завершення лекції.

Підготовка конспекту магістрами постійно контролювалася викладачем: на цей елемент лекційного заняття у його структурі відводилося 5–7 хвилин. Крім того, оцінювалися активність студентів магістратури у дискусіях, їх уміння ставити й вирішувати проблеми, висувати оригінальні ідеї тощо. Природно, при такій підготовленості аудиторії вже не варто було лектору реалізовувати на лекції традиційні пояснювально-ілюстративні методи повідомлення знань. Інакше кажучи, у спілкуванні

лектора з магістрами акценти зміщувалися на розв'язання проблем, висвітлення більш складних наукових фактів, приклади використання теоретичних положень на практиці тощо.

У кінці семестру була проаналізована успішність студентів магістратури досліджуваної групи. Оскільки педагогічним експериментом не передбачалося створення контрольної групи (на п'ятому курсі даної спеціальності лише 1 академічна група, вона разом слухає лекції, а тому усі студенти були задіяні до експериментальної роботи), результативність пропонованої технології проведення лекційних занять можна охарактеризувати у такий спосіб. Протягом семестру студенти магістратури успішно виконали модульні контрольні роботи та вчасно склали іспит.

Викладач, який проводив практичні заняття, характеризував високу теоретичну підготовленість магістрів, їх сумлінність у навчальній роботі, продуктивну активну роботу на заняттях. Усі студенти досліджуваної групи (10 осіб) вчасно склали іспит з курсу.

При анонімному опитуванні 98 % респондентів відзначило, що вони сумлінно готували вдома конспект лекцій з курсу; 94 % опитаних відмітили, що така технологія підготовки та проведення лекційних занять є для них досить ефективною: ґрунтовніше засвоюється навчальний матеріал; такою ж самою виявилася частка студентів, які виявили бажання й у подальшому працювати за «принципом попередньої підготовки до лекції». Лише 1 особа з 10 опитаних вказала, що вона не завжди готується до лекцій.

Існують обставини, які негативно впливали на реалізацію цілей і завдань експериментальної роботи. Насамперед, це: невміння певної категорії магістрів працювати систематично; стереотип діяльності за зразком, за інструкцією, сформований на попередніх етапах навчання; невпевненість майбутніх соціальних педагогів у позитивних результатах самостійної підготовки до лекційних занять тощо.

Отже, технологія проведення лекційних занять за умови попередньої підготовки магістрами спеціальності «Соціальна педагогіка» конспекту лекції та застосування методу проблемного викладу знань має розвивальний характер, забезпечує ґрунтовне оволодіння студентами магістратури теоретичним матеріалом, сприяє розвитку навчально-пізнавальної діяльності студентів. Крім того, встановлено, що ефективності пропонованого підходу сприяє навченість студентів працювати з навчально-науковою літературою, сучасними засобами навчання, сформованість умінь конспектувати, узагальнювати навчальний матеріал, дискутувати тощо. Зазначимо, що з перших днів навчання у вищому навчальному закладі студент має отримати науково обґрунтовані рекомендації щодо ефективної організації своєї самостійної роботи, постійно вправлятися у розвитку своїх пізнавальних здібностей та умінь. Методичні аспекти розвитку пізнавальних здібностей та умінь студентів магістратури в подальшому продовжать наші наукові дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ващенко Г. Загальні методи навчання: підруч. для педагогів / Г. Ващенко. – К. : Укр. видавнична спілка, 1997. – 415 с.
2. Земке Р., Земке С. Вчитися ніколи не пізно? / Земке Рон, Земке Сьюзен // Навчання дорослих (інтерактивні методи викладання). – Львів, 1998. – С. 1.
3. Артемова Л.В. Педагогіка і методика вищої школи: навч.-метод. посібник для викладачів, аспірантів, студентів магістратури / Артемова Л.В. – К. : Кондор, 2008. – 272 с.
4. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія / Алексюк А.М. – К. :Либідь, 1998. – 558 с.
5. Лузан П.Г. Методи і форми організації навчання у вищій аграрній школі: [навч. посіб.] / Лузан П. Г. – К. : Аграрна освіта, 2003. – 224 с.
6. Хилько Є.Є. Технологія розвивального навчання у професійній підготовці майбутніх соціальних педагогів / Є.Є. Хилько // Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / [за заг. ред. Є. І. Коваленко]. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – № 6. – Ч. 2. – С. 188–191.